



John Corsellis

Britanska vlada bi morala izraziti obžalovanje

STA /Aleš Žužek; foto: Gregor Pohleven

Mirovnik, kveker in publicist John Corsellis je v sodelovanju z nekdanjim dopisnikom Reutersa Marcusom Ferrarjem leta 2005 v Veliki Britaniji izdal knjigo *Slovenija 1945: Memories of Death and Survival*. Knjiga je leto kasneje z naslovom *Slovenija 1945: Spomini smrti in preživetja* izšla tudi v slovenščini. Opisuje usodo 12.000 domobrancev, ki so se po koncu druge svetovne vojne na avstrijskem Koroškem vdali britanski vojski, ta pa jih je maja 1945 iz Avstrije poslala nazaj na ozemlje Slovenije, kjer so jih pobili pripadniki posebnih enot Titove komunistične vojske. Corsellis je pod okriljem 8. britanske armade zagotavljal humanitarno pomoč slovenskim beguncem, ki so pribežali na avstrijsko Koroško. Vračanje domobrancev je postalo aktualno v času nedavnega obiska britanske kraljice Elizabete II. v Sloveniji. Tako sta se Corsellis in Ferrar 21. oktobra, ob obisku kraljice Elizabete II. v Sloveniji, v britanskem časniku *The Independent* znova zavzela, da bi se morala Velika Britanija opravičiti Sloveniji zaradi vloge britanske vojske pri izročanju slovenskih beguncev po koncu vojne. Kot je za časnik dejal 85-letni Corsellis, so po koncu vojne britanski častniki po njegovih besedah 12.000 neoboroženih slovenskih domobrancev z lažmi »zvabili v smrt«. Soavtor knjige Ferrar pa je za *Independent* dejal, da bi London moral priznati, kar se je dogajalo. »Spodoben izraz obžalovanja bi se dobro odrazil na današnje Britance. Kraljičin obisk v Sloveniji je trenutek, ko bi lahko stvari postavili na pravo mesto,« je dodal. Da bi se moral London zaradi omenjenih povojnih dogodkov opravičiti Sloveniji, je 18. oktobra menil tudi britanski časnik *Telegraph*. Že pred obiskom kraljice pa je tiskovni predstavnik britanskega zunanega ministrstva za *Independent* odgovoril, da opravičilo Sloveniji ni bilo načrtovano.

Gospod Corsellis, ali bi lahko na kratko opisali svoje humanitarno delo s slovenskimi begunci na avstrijskem Koroškem po drugi svetovni vojni?

V tistem času, leta 1945, sem bil star 22 let. Delal sem v kvekerski humanitarni agenciji, imenovani Friends Ambulance Unit (FAU). Njeno delovanje je koordiniral britanski Rdeči križ. Takoj po koncu druge svetovne vojne sem skupaj s skupino okoli 25 članov FAU in s

še približno enakim številom sodelavcev britanskega Rdečega križa odšel iz Italije v Avstrijo, v Celovec. Tu so mi povedali, da se južno od Celovca, v kraju Vetrinj, nahaja nekaj tisoč beguncev iz Jugoslavije. Ker sem govoril nekaj malega srbohrvaško, so me poslali v to taborišče. Tako se je začelo moje dveletno sodelovanje s Slovenci oz. slovenskimi begunci na avstrijskem Koroškem.

Kdaj ste izvedeli za poboje vrnjenih domobrancev?

Bil sem v Vetrinju, ko se je zgodila ta grozljiva in tragična vrnitev 12.000 domobrancev. Poleg njih so Titovim partizanom vrnili še večje število pripadnikov hrvaških oboroženih enot in tudi večje število Srbov. Nisem vedel, da vrnjene domobrance pobjajajo. To sem izvedel šele pozneje in sem bil zaradi tega globoko pretresen. Menim, da je bilo vračanje domobrancev v Jugoslavijo ena večjih akcij britanske vojske, ki bi se je morali globoko sramovati. Jasno je namreč, da so se domobranci vdali Britancem. Mi smo jim odvzeli orožje in jih zvezli v taborišče. V normalnih razmerah bi bili vojni ujetniki in pod popolno zaščito ženevske konvencije. Žal v vojnih časih prihaja do redefinicij. In domobrance smo redefinirali kot čete, ki so se vdale (surrendered personnel, op. p.). S tem smo se odvezali odgovornosti do njih kot vojnih ujetnikov. Vemo, kaj se je zgodilo potem.

Poleg domobrancev so se na avstrijsko Koroško pred Titovimi partizani umaknili tudi civilisti.

Da. Manj znano je, da je bilo v Vetrinju tudi 6.000 civilnih beguncev. To so bili večinoma žene in otroci domobrancev. V taborišču v Vetrinju sta bili na velikem polju dve ločeni sekciji. V eni sekciji, ki je bila pod neposredno upravo britanske vojske, je bilo 12.000 domobrancev, v drugi, ki je bila pod polcivilno vojaško vlado, pa so bili civilisti. Sam sem bil v delu, kjer so bili civilisti.

So bili poskusi, da bi v Slovenijo vrnili tudi civilne begunce?

Konec maja je prišel s poveljstva britanske armade v Vidmu ukaz za začetek vračanja 6.000

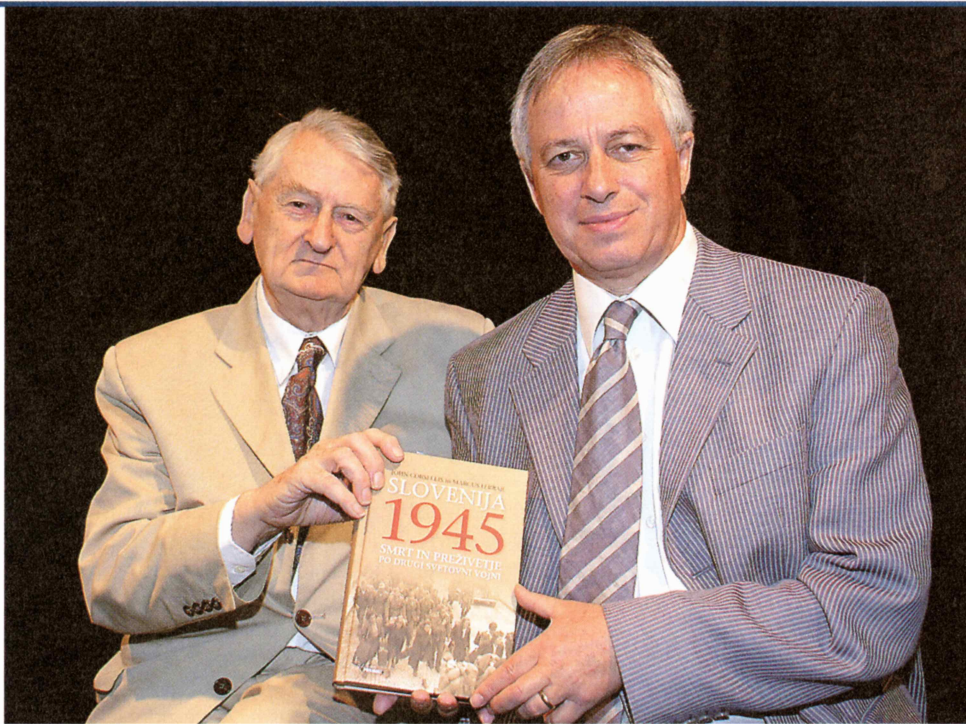
civilistov. Na srečo je bil kanadski major Paul Barre, ki je vodil civilno taborišče, del vojaške vlade, ki je bila ločena od operativne vojske. Z njim so se pred svojim odhodom posvetovali tudi domobranci. In Barre jim je zagotovil, da bodo v Italijo, v Palmanovo, poslani zaradi lastne varnosti. Barre je namreč resnično verjel, da domobrance pošiljajo z vlaki v Palmanovo. Toda medtem so k nam prišle novice o tem, kaj se v resnici dogaja. Nekateri vrnjeni domobranci so namreč že pribežali nazaj in poročali o tem, da je prišlo do izdaje in da so bili sistematično izročeni Titovim partizanom. Barre je o tem takoj obvestil dr. Valentina Meršola, izjemnega človeka, s katerim sem tesno sodeloval.

Meršol, ki je bil voditelj slovenske skupnosti v begunskih taboriščih, je zaradi vračanja silovito protestiral. Barre je imel pogum, da je kljuboval vojaškemu ukazu o vračanju civilistov. Skupaj z Meršolom je šel na sedež vojaške vlade v Celovec k svojemu nadrejenemu, škotskemu majorju Johnsonu. Oba častnika sta pustila Meršola v predsobi in se sama pogovorila v pisarni. Čez pol ure sta se vrnili in rekla: civilisti se ne bodo vrnili. Vojska je na pol čudežno popolnoma preklcala ukaz.

Na preklic ukaza je vplivala kombinacija različnih dejavnikov. Za prisilno vračanje so namreč izvedeli tudi pripadniki britanskega Rdečega križa in FAU. Ti so o tem obvestili Johna Selby-Bigga, pomočnika komisarja za civilno pomoč britanskega Rdečega križa. Selby-Bigg je bil v času prve svetovne vojne stotnik, torej je imel izkušnje z vojsko, poleg tega pa je bil človek z osebnim pogumom in značajem.

Selby-Bigg je šel v Videm, kjer je pri poveljstvu armade protestiral zaradi prisilnega vračanja. Dejal je, da se bodo morali, če se bo prisilno vračanje nadaljevalo, pripadniki Rdečega križa in FAU umakniti. To je bila pravzaprav grožnja s stavkovno akcijo in kot taka verjetno enkratna v vojnem času oz. času takoj po vojni na območju pod vojaškim nadzorom.

Generali, s katerimi se je srečal Selby-Bigg, so razumeli resnost položaja in so bili dovolj prožni, da so mu hitro omogočili srečanje s poveljnikom armade, generalmajorjem Richardom McCreeryjem. Ta je slišal zgodbo ▶



John Corsellis in Marcus Ferrar, avtorja knjige *Slovenija 1945: Spomini smrti in preživetja po 2. svetovni vojni*

► in odločitev o vračanju je bila preklicana. Jaz sem imel torej pri tem le obrobno vlogo, bil sem le eden od 50 humanitarnih delavcev, ki so zavzeli stališče. Po šestih tednih je bilo tudi jasno, da zima ni tako daleč in da begunci ne bodo mogli ostati v Vetrinju. Zato so bili preseljeni v Lienz, Spittal in druga taborišča. Jaz sem bil z največjo skupino slovenskih beguncev poslan v Lienz.

Kako so bili slovenski begunci organizirani?

Slovenski begunci so bili dobro organizirani. S podporo britanskih organizatorjev, toda pretežno z lastnim delom, so vzpostavili celoten izobraževalni sistem in razvili kulturno življenje. Izdajali so celo svoj časopis. Vse to je bil manjši čudež.

Za pomor deset tisoč domobrancev je brez dvoma odgovoren Titov režim, toda Tito ne bi mogel položiti roke nanje brez sodelovanja britanske vlade.

Ta del zgodovine bi po mojem mnenju moral pri Slovencih zaradi pobjev sprožiti občutke narodne sramote, a hkrati tudi občutke narodnega ponosa zaradi dosežkov 6.000 beguncev, ki so dosegli tako visoke standarde življenja v taboriščih. Begunsko taborišče v Lienzu je verjetno od vseh begunskih taborišč v Evropi po drugi svetovni vojni doseglo najvišjo raven. V taborišču so imeli Slovenci klasično gimnazijo, na kateri so poučevali grščino in latinščino. To je bila t. i. begunska gimnazija. Britanski polkovnik Baty iz inšpekcijskega urada je ocenil, da so njeni standardi poučevanja na tako visoki ravni

kot na kakšni dobri gimnaziji v Londonu. V taborišču je bilo organizirano tudi osnovno šolstvo, prav tako pa so bili organizirani razni tečaji, med drugim tečaji za mlade kmete, mizarje, krojače, medicinske sestre in kovinarje. Celotna filozofija je namreč temeljila na tem, da bi mlade izobrazili v čim več poklicih. Da bi jim, potem ko bi odšli v emigracijo, tako omogočili lažji začetek in preživetje na podlagi lastnih sposobnosti. To prizadevanje je obrodilo sadove, kar je dokumentirano v knjigi *Slovenija 1945*.

Na podlagi Batyjevega ugodnega poročila o delu begunske gimnazije sem lahko v tesnem sodelovanju z vodilnimi begunci prepričal britanske oblasti v Gradcu, da odprejo popolnoma ločeno in avtonomno begunsko tabori-

šče v tem mestu. In to zato, da bi lahko zbrali univerzitetne študente različnih narodnosti, ki bi lahko nato živeli in študirali v Gradcu. Da torej begunci ne bi izgubljali časa, ampak da bi lahko čim prej nadaljevali univerzitetno izobraževanje na graški univerzi. To je bil izjemen dosežek, ki je zahteval dejavno sodelovanje med britanskimi vojaškimi oblastmi in britanskim Rdečim križem.

Nekateri begunci, ki ste jih spoznali v Vetrinju, so sedaj zelo uspešni.

Kot vem, so bili doslej v zgodovini le trije kardinali slovenskega rodu. Od teh sta bila

kar dva v begunskem taborišču. Moj tesni prijatelj Alojzij Ambrožič, kardinal v Torontu, in kardinal Franc Rode v Vatikanu. Tudi nekdanji slovenski premier Andrej Bajuk, sedaj minister za finance, je bil v begunskem taborišču. Andrej Bajuk je vnuk Marka Bajuka, ki je bil vodja izobraževanja v taborišču in ustanovitelj begunske gimnazije.

Vendar so to samo najbolj znana imena med begunci. Zame je bil neizmeren privilegij, da sem lahko pomagal tem ljudem.

Kaj vas je spodbudilo, da ste skupaj z Marcusom Ferrarjem napisali knjigo *Slovenija 1945*?

Močan občutek odgovornosti do ljudi, ki sem jih tako dobro spoznal v taboriščih. Begunci so bili petdeset let žrtve sistema 'nezgodovine', celo omenjanje tega dogodka je v Sloveniji lahko pripeljalo do resnih težav s komunistično politično policijo.

Kmalu po moji vrnitvi v Veliko Britanijo sem skušal britansko vlado prepričati, da prizna, kaj se je v resnici zgodilo z vrnjenimi domobranci. Vlada je namreč trdila, da je bilo po njenih podatkih morda vrnjenih 600 ali 900 domobrancev. In to ostaja uradni odgovor britanske vlade do današnjih dni. Poleg tega so tudi zavračali nadaljnje preiskave o tem.

Sicer smo ob izidu knjige *Slovenija 1945* prejeli pismo takratnega zunanjega ministra Jacka Strawa, v katerem je ta pozdravil njen izid. Še vedno pa se vlada izogiba uradnemu stališču. Je pa predsednik medstrankarskega odbora za britansko-slovenske odnose v britanskem parlamentu uradno priznal in izrazil svoje obžalovanje glede tega, kar se je zgodilo.

Za pomor deset tisoč domobrancev je brez dvoma odgovoren Titov režim, toda Tito ne bi mogel položiti roke nanje brez sodelovanja britanske vlade. Britanci bi zato lahko izkazali čast in spoštovanje do mrtvih, ki so bili tako grozljivo pobiti.

Menite, da bi se morala britanska vlada opravičiti za prisilno vračanje domobrancev?

Nisem zagovornik tega, da bi se morala vlada opravičiti. Upam pa, da bo britanska vlada našla besede, s katerim bi priznala, kaj se je v resnici zgodilo. V tem trenutku je namreč to uradno še vedno zanikano. Upam tudi, da bo prišlo do nekega izraza obžalovanja.

Po izidu knjige *Slovenija 1945* v Veliki Britaniji smo poslali kratek povzetek knjige vsem poslancem v spodnjem domu britanskega parlamenta. To je bila kar precejšnja operacija. 62 članov spodnjega doma britanskega parlamenta iz vseh strank, med njimi ugledni konservativci, laburisti in liberalni demokrati, je podpisalo predlog, naj britanska vlada izrazi obžalovanje zaradi vračanja domobrancev. Torej je to že kar majhno gibanje, vendar doseganje ciljev zahteva svoj čas. ■